

yini vesilesiyle şiirler yazdı; Mühellebî tarafından kendisine yeniden Hûzistan kadılığı teklif edildiği de kabul etmedi. Ayrıca Büveyhî Ebû'l-Fazl İbnü'l-Amîd ile yazışmalar yaptı ve onun Rey'e gitmesi hususundaki davetini de geri çevirdi. Râm-hürmüzi, Büveyhî Hükümdarı Adudüddele ile de yazıştı; idareci ve vezirlerle olan iyi ilişkileri sayesinde fikirlerini çekinmeden onlara anlatabildi. Yâkût el-Hamevî onun bu yazışmalarından ve şiirlerinden örnekler vermiştir (*Mu'cemü'l-üdeba'*, IX, 6-16). 345 (956) veya 346 (957) yılında kendisine teklif edilen görevleri büyük ihtimalle yaşlılığı sebebiyle kabul etmeyip doğum yeri olan Râm-hürmüz'e döndü ve hayatının son yıllarını burada geçirdi. Çoğunluğun kanaatine göre 360 (971) yılında burada vefat etti.

Râm-hürmüzi'nin yaşadığı dönemde fikrî ve itikadî görüş ayrılıkları artmış, Râm-hürmüz'de Mu'tezilî görüş güçlenmiş ve önde gelen Mu'tezile âlimlerinden Ebû Muhammed Abdullah b. Abbas er-Râm-hürmüzi vasiyetiyle burada Basra'dan sonra Mu'tezile'nin ikinci kütüphanesi kurulmuştu. Râm-hürmüzi'nin sünnete karşı lâkayt davranışlarından ve hadis ehlini küçük gördüklerinden bahsettiği, dolayısıyla kitabının yazılmasına sebep olduklarını söylediği kimseler (*el-Muḥaddisü'l-fâşil*, s. 159) muhtemelen Mu'tezile mezhebi mensuplarıydı. Onun, Câhiz'in yolundan gittiği şeklindeki bir değerlendirmeye bakarak (İbnü'n-Nedîm, s. 172) Mu'tezilî olduğu iddiasını (Librande, LVII [1980], s. 4-5) mevcut eserleriyle bağdaştırmak mümkün değildir. İbnü'n-Nedîm, Râm-hürmüzi'nin Câhiz'in yolunu takip ettiğini söylerken muhtemelen dirayetini, üslûbunu, erken bir dönemde çeşitli alanlarda eser vermesini ve asrının ilmi hayatına yaptığı katkıyı kastetmiştir. Öte yandan Büveyhîler ile yakın ilişkisine ve *er-Reyhâneteyn el-Ḥasen ve'l-Ḥüseyn* adlı bir kitap yazmasına bakarak onun Şîi olduğu ileri sürülmüşse de (a.g.e., LVII [1980], s. 6-7) mevcut eserlerindeki Sünnî yaklaşımı destekleyen ifadeleri bu iddiayı geçersiz kılmaktadır.

Eserleri. 1. *el-Muḥaddisü'l-fâşil** *beyne'r-râvi ve'l-vâ'î*. Hadis usulüne dair yirmi iki meseleye yer veren eser hadis ilminin bütün konularını içermemekte, daha önceki âlimlerin belirli konulara dair uygulamalarına yer vermektedir. Kitabı Muhammed Accâc el-Hatîb yayımlamıştır (Beyrut 1391/1971, 1404/1984). 2. *Emsâlü'l-ḥadîş*. Râm-hürmüzi'nin hadislerde geçen ve'd-vaîd, helâl-haram, iman-küfür gibi konularda emsale benzer 140 meseli yedi cüz

halinde toplayıp âyet, hadis ve şiirlerle şerhettiği bir çalışmadır. Eser Abdülalî Abdülhamîd el-A'zamî (Haydarâbâd 1388; Bombay 1404/1983), Ahmed Abdülfettâh Temmâm (Beyrut 1409/1988; *Emsâlü'l-ḥadîşü'l-merviyye 'ani'n-Nebiyyi şallallahü 'aleyhi vesellem*) ve Emetülkerîm el-Kureşîyye (Bonn 1959; Haydarâbâd 1388/1968; İstanbul, ts.) tarafından neşredilmiştir. Rıdvân el-Hasan eseri yüksek lisans tezi olarak tahkik etmiştir (Câmiatü Dimaşk). İbn Hacer el-Askalânî, müellifin *Ḥadîşü (Fevâ'idü) Ebi Bekr İbn Ḥallâd* adlı eserinin birinci ve ikinci cüzlerini çeşitli hocalarından okuduğunu belirtmektedir (*el-Mecma'u'l-mü'esses*, II, 401). Müellifin ayrıca muhtemelen rivayet ettiği hadisleri ihtiva eden bir müsnedi bulunduğu anlaşılmaktadır. Kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *Kitâbü Edebi'l-mevâ'id*, *Kitâbü Edebi'n-nâṭık*, *Kitâbü'l-Felek fî muḥtâri'l-aḥbâr ve'l-eş'âr*, *Kitâbü'l-İlel fî muḥtâri'l-aḥbâr*, *Kitâbü İmâmi't-tenzil fî ('ilmi)'l-Ḳur'ân*, *Kitâbü'l-Menâhil ve'l-a'tân ve'l-ḥanîn ile'l-evṭân*, *Kitâbü Mübâşatati'l-vüzerâ*, *Kitâbü'n-Nevâdir ve's-şevârid*, *Kitâbü Rabî'l-müteyyem fî aḥbâri'l-üşşâk*, *Kitâbü'r-Risâ (Merâsi) ve't-te'âzi*, *Kitâbü'r-Reyhâneteyn el-Ḥasen ve'l-Ḥüseyn radıya'llâhu 'anhümâ*, *Kitâbü Risâleti's-sefer*, *Kitâbü's-Şeyb ve's-şebâb*.

BİBLİYOGRAFYA :

Râm-hürmüzi, *el-Muḥaddisü'l-fâşil* (nşr. M. Accâc el-Hatîb), Beyrut 1391/1971, neşreden giriş, s. 9-25; a.mlf., *Emsâlü'l-ḥadîş* (nşr. Abdülalî Abdülhamîd el-A'zamî), Bombay 1404/1983, Muktedâ Hasan Yâsin'in giriş, s. s-r; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdü), s. 172; Sem'ânî, *el-Ensâb*, VI, 52-53; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, IX, 5-17; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XVI, 73-75; a.mlf., *Tezkiretü'l-ḥuffâz*, III, 905-907; İbn Hacer, *el-Mecma'u'l-mü'esses li'l-mu'cemi'l-müfehres* (nşr. Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşîf), Beyrut 1415/1994, II, 397-398, 401; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1121, 1612, 1683; G. H. A. Juynboll, *Muslim Tradition*, Cambridge 1983, s. 29, 47, 66, 135, 141; a.mlf., "al-Râmahurmuzi", *El'* (İng.), VIII, 420-421; Kays Âl-i Kays, *el-İrânîyyûn*, II/2, s. 416-421; İzzet Tosun, *Dirâyetü'l-ḥadis İlmînin Doğuşu ve el-Muḥaddisü'l-fâşil* (yüksek lisans tezi, 1986), UÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 81-91; Ali Halîl Mustafa Ebû'l-Ayneyn, "el-İhtimâmâtü't-terbeviyye 'inde İbn Ḥallâd er-Râm-hürmüzi", *Mîn a'lâmi't-terbiyyeti'l-Arabîyyeti'l-İslâmiyye*, Riyad 1409/1988, II, 27-62; Cezzâr, *Medâhilü'l-mü'ellifîn*, I, 530-531; İsmail L. Çakan, *Hadis Edebiyatı*, İstanbul 2003, s. 216; L. Librande, "A Reconsideration of Ibn Khallâd's Place in the Buwayhid Lands", *Isl.*, LVII (1980), s. 3-8; A. Âsaf Fikret, "İbn Ḥallâd Râm-hürmüzi", *DMBİ*, III, 440-441; M. Yaşar Kandemir, "Mesel", *DİA*, XXIX, 298.



İBRAHİM HATİBOĞLU

RÂMÎ

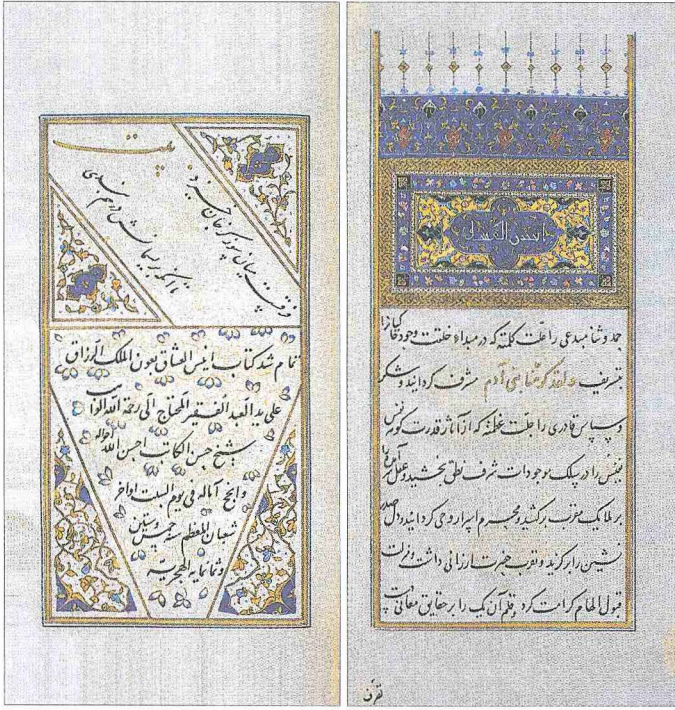
(رامی)

Şerefüddin Hasan
b. Muhammed-i Râmî-i Tebrîzî
(ö. 795/1393 [?])

İrânlı şair ve edip.

Hayatına dair yeterli bilgi yoktur. Yaşadığı dönem hakkında eserlerini takdim ettiği, şiirlerinde övdüğü veya andığı şahsiyetler sayesinde fikir edinilmektedir. *Enîsü'l-üşşâk* ve *Ḥakâ'îku'l-ḥadâ'ik*'i Celâyirîler'den Sultan I. Üveys Bahâdır (1356-1374) adına kaleme almıştır. Onunla ilgili en eski kaynak olan Devletşah'ın *Tezki-retü's-su'arâ'*nda Muzafferîler'den Şah Mansûr zamanında (1387-1393) Irak ve Azerbaycan melikü's-şuarâsı olduğu belirtilmektedir. *Enîsü'l-üşşâk*'ta hocası olarak Hasan b. Mahmûd-i Kâşî'nin (ö. 710/1310) adını vermesinden hareketle bu zatın vefatı sırasında ona öğrenci olabilecek yaşta bulunduğu ve dolayısıyla altmış-altmış beş yaşlarında iken Sultan Üveys'in çevresinde, daha ileri yaşlarda da Şah Sücâ'nın (1375-1384) sarayında yer edindiği düşünülebilir. Son dönem kaynaklarında Râmî'nin vefat tarihi olarak kaydedilen 795 (1393) yılı Devletşah'ın tezkiresinde Şah Mansûr için verilmiştir ve şairin vefat tarihiyle doğrudan bir ilgisi yoktur. Şairin bu tarihe kadar hayatta bulunup bulunmadığı da bilinmemektedir. Râmî'nin eserlerinde örnek olarak aktardığı beyitlerden, aynı yıllarda yaşayan ve özellikle Sultan Üveys'in çevresinde yer alan Selmân-ı Sâvecî (ö. 778/1376) gibi birçok şairle bir arada bulunduğu anlaşılmaktadır. Kâtib Çelebi'nin *Enîsü'l-üşşâk*'in 826'da (1423) ve Reshîdüddin Vatvât'ın eserinden bahsederken *Şekâ'îku'l-ḥadâ'ik* adıyla kaydettiği *Ḥadâ'îku'l-ḥakâ'ik*'in 878'de (1473) yazıldığını belirtmesi yukarıdaki tarihlerle hiçbir şekilde uyuşmamaktadır. Şemseddin Sâmî'nin *Enîsü'l-üşşâk* için telif tarihi olarak verdiği 831 (1428) yılı da yanlış bir nakilden ibarettir. Şiirlerinde "Şeref" ve "Râmî" mahlaslarını kullanan Şerefeddin Hasan edebî sanatlar ve mazmunlarla ilgili eserleriyle ün kazanmıştır. Râmî, dönemindeki diğer şairler gibi edebî sanatların belirli şekillerde uygulandığı masnû' ve güçlü kasideler yazmaya özen göstermiştir.

Eserleri. 1. *Enîsü'l-üşşâk*. Farsça'da kendi alanında ilk çalışma olup bir mukaddime, on dokuz bab ve bir tetimmeden oluşan eserde her bölüm "mûy", "cebîn", "ebrûr", "çeşm" ve "müjgân" gibi sevgilinin bir organı için kullanılan kelimeleri,



Râmî'nin
Enisü'l-uşşâk
adlı eserinin
ilk ve son
sayfaları
(Süleymaniye Ktp.,
Fatih, nr. 3685)

mazmunları, teşbih ve istiareleri içermektedir. Tetimmede şiirde tenâsüple lafız ve mâna özellikleri üzerinde durulmaktadır. Bazıları müellife ait olmak üzere birçok şairden nakledilen Farsça beyitlerle işlenen bölümler, Farsça ve Türkçe klasik şiirin anlaşılması ve güzellik kavramının değerlendirilmesi açısından önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Çok ilgi gören *Enisü'l-uşşâk* benzer eserlerin yazılmasına öncülük etmiş, Osmanlı âlimi Muslihuddin Mustafa Sürûrî, *Bahrü'l-ma'ârif* adlı eserinin üçüncü makalesine "Teşbihât ve Mesâil-i Enisü'l-uşşâk Beyânındadır" başlığını koymuştur. Bölüm sayısını yirmi sekize çıkaran Sürûrî, *Enisü'l-uşşâk*'taki beyitlerin hemen tamamını eserine almıştır. XVI. yüzyıl şairlerinden Muîdî de *Miftâhu't-teşbih* adlı risâlesinde *Enisü'l-uşşâk*'i örnek kabul etmiş ve aynı sistemde bir eser yazmıştır. Çok sayıda nüshası bulunan *Enisü'l-uşşâk*, Abbas İkbâl-i Âştîyânî tarafından neşredilmiş (Tahran 1325), Clement Huart tarafından Fransızca'ya tercüme edilmiştir (*Anis el-ochchâq. Traitê des termes figurês relatifs à la description de la beauté*, Paris 1875). Eser aynı adla ve özensiz bir şekilde Türkçe'ye de çevrilmiştir (trc. Turgut Karabey v.dğr., Ankara 1994). 2. *Hağâ'ıku'l-hadâ'ik*. Sultan Üveys'in isteğiyle kaleme alınan edebî bilgiler ve sanatlarla ilgili eser iki bölümdür. Elli babdan oluşan birinci bölüm Reşidüddin Vatvât'ın *Hadâ'ıku's-sihr* adlı Farsça kitabının bir serhi niteliğindedir. Râmî, Vatvât'ın ese-

rinde bulunan Farsça ve Arapça beyitleri dönemindeki yaygın Farsça beyitlerle ve kendi şiirleriyle değiştirmiştir. On babdan meydana gelen ikinci bölüm sonraki şair ve ediplerin kullandıkları terimleri içermektedir. Devletşah'ın eserinde ve bazı yazmalarda *Hadâ'ıku'l-hağâ'ık* adıyla anılan eseri Kâtib Çelebi sıralamada *Hağâ'ıku'l-hadâ'ık* olarak tanıtırken başka yerlerde aynı eseri kastetmesine rağmen *Hağâ'ıku'l-hağâ'ık* ve *Şekâ'ıku'l-hağâ'ık* adlarını yazmaktadır. Eser Seyyid Kâzım Muhammed İlmâm tarafından açıklamalarla birlikte yayımlanmıştır (Tahran 1341 hş.). 3. *Divân*. Devletşah'ın Irak ve Azerbaycan'da meşhur olduğunu söylediği eser günümüze ulaşmamıştır. Şairin kaside, kıta ve rubâî gibi bazı şiirleri tezkirelerde yer almaktadır.

Râmî'nin bunların dışında *Bedâyi'u's-şanâyî* (Münzevî, III, 2127-2128) veya *Tuḥfetü'l-fakîr* diye anılan bir risâlesiyse *Muḥtaşar-ı Şanâyî-i Şî'rî* (a.g.e., III, 2149) adlı bir özeti bulunan *Şan'at-i Şî'r* ve *Şu'arâ'* (a.g.e., III, 2142) isimli bir eserinin ve *Megnevî* vezinde Sultan Üveys Celâyirî adına yazılmış *Deh Faşl* (a.g.e., IV, 2817-2818) adlı bir manzumesinin yazmaları mevcuttur. Ayrıca *Baba Kûhî* ve *Duḥter-i Melik* isimli yetmiş üç beyitlik bir mesnevisinden söz edilmektedir (Âgâ Büzürg-i Tahrânî, IX, 511). Kâtib Çelebi muhtevasını belirtmediği *Hilyetü'l-meddâh* adlı bir eseri ona nisbet etmektedir (*Keşfü'z-zunûn*, I, 691).

BİBLİYOGRAFYA :

Râmî, *Enisü'l-uşşâk* (nşr. Abbas İkbâl), Tahran 1325 hş.; a.mlf., *Hağâ'ıku'l-hadâ'ık* (nşr. Muhammed Kâzım İlmâm), Tahran 1341 hş., neşredenin girişi, s. 9-46; Devletşah, *Tezkire*, s. 308-309; *Keşfü'z-zunûn*, I, 198, 634, 672, 691; M. Ali Terbiyet, *Dânişmendân-ı Âzerbaycân*, Tahran 1314 hş., s. 189-191; Safâ, *Edebiyyât*, III/1, s. 297; III/2, s. 1313-1315; Münzevî, *Fihrist*, III, 2127-2128, 2133-2134, 2142, 2149; IV, 2817-2818; V, 3527-3530; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zer'â ilâ teşânîfi Şî'a*, Beyrut 1403/1983, VI, 284; VII, 83; IX, 511; Muhammed Deyhîm, *Tezkire-i Şu'arâ-yi Âzerbaycân*, Tebriz 1367 hş., II, 307-314; M. Rızâ Şeffî Kedkenî, *Suver-i Hayâl der Şî'r-i Fârsî*, Tahran 1366 hş., s. 161-164; Abdülhüseyn Zerrînküb, *Nağd-i Edebî*, Tahran 1369 hş., I, 249-251; Yakup Şafak, *Sürûrî'nin Bahrü'l-ma'ârifî ve Enisü'l-uşşâk ile Mukayesesi* (doktora tezi, 1991), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; a.mlf., "Enisü'l-uşşâk Tercümesine Dair", *Yedi İklim*, sy. 60, İstanbul 1995, s. 70-73; İsmail E. Erünsal, "Mu'îdî'nin Miftâhu't-teşbih'i", *Osm.Ar.*, sy. 7-8 (1988), s. 215-254; *Kâmûsü'l-a'lâm*, III, 2256-2257; IV, 2849; E. Berthels, "Râmî", *IA*, IX, 622-623; a.mlf. - [J. T. P. de Bruijn], "Râmî Tabrizî", *EI²* (İng.), VIII, 422-423; Dihhudâ, *Luğatnâme* (Muftâ), VII, 10363.



ADNAN KARAIŞMAİLOĞLU

RÂMÎ MEHMED PAŞA

(ö. 1119/1708)

Osmanlı sadrazamı.

1065'te (1655) İstanbul Eyüp'te Nişancı mahallesinde doğdu. Terazici Hasan Ağa'nın oğludur. Gençlik yıllarında bir müddet baba mesleği olan su yolculuk yaptıktan sonra şiir ve inşâyâ kabiliyeti sebebiyle Dîvân-ı Hümayun Kalemi'ne girdi ve zamanla kâtipliğe yükseldi. Şiirdeki mahareti dolayısıyla dönemin şairleri arasında tanındı, Sâmî ve Nâbî ile yakınlık kurdu. İkinci vezir Damad Musâhib Mustafa Paşa'nın yanında masraf kâtipliği yaptı. Nâbî'nin 1089-1090'daki (1678-1679) hac yolculuğunda onunla birlikte bulundu. Hac dönüşü Mustafa Paşa, Nâbî'yi kethüdâlığına getirince onu da divan efendiliğine tayin etti. Paşanın kaptan-ı deryâlığı sırasında (1095/1684), Mora'ya gönderilmesinde (1096/1685) ve aynı yıl Boğazhisarı muhafızlığı yaparken vefatına kadar Nâbî ile birlikte maiyetinde bulundu. Ardından Dîvân-ı Hümayun Kalemi'ne döndü, bir müddet kesedarlık yaptıktan sonra beylikçiliğe tayin edildi. 28 Rebülevvel 1106'da (16 Kasım 1694) reisülküttâblığa getirildi. Ancak Vezîriâzam Elmas Mehmed Paşa ile arası iyi olmadığından Receb 1108'de (Ocak-Şubat 1697) bu görevden azledilerek evinde ikâmete mecbur tutuldu. Elmas Mehmed Paşa'nın Zenta'da ölümüyle sadârete Amca-